

VEIKSNIAI, DARANTYS ĮTAKĄ KRIMINALINĖS JUSTICIJOS PAREIGŪNŲ SPRENDIMŲ PRIĖMIMUI

Ilona Čėsniėnė, Aleksandras Dobryninas, Vincentas Giedraitis, Remigijus Merkevičius, Margarita Dobrynina, Ieva Labanauskaitė*

ĮVADAS

Kriminalinė justicija suprantama kaip socialinės kontrolės sistema, kuri per atitinkamą įstatymų leidybą, praktikas bei institucijas užtikrina nusikaltimų kontrolę ir prevenciją ir taiko poveikio priemones teisės pažeidėjams. Kriminalinės justicijos paskirtis – saugi visuomenė, kur kiekvienam jos piliečiui yra užtikrinamas tinkamas saugumo lygis, paisoma jų teisių, o teisingumas vykdomas visiems vienodai ir teisingai. Tačiau mokslinių tyrimų rezultatai (Hayes-Smith, Levett, 2011; Horowitz et al., 2006) rodo, kad pareigūnų sprendimai kriminalinėse bylose gali būti įtakojami.

Šio tyrimo tikslas – išsiaiškinti ir aprašyti pareigūnų sprendimams darančius įtaką veiksnius bei išskirti svarbiausias vertybes kriminalinės justicijos sistemoje (pažymėtina, kad pristatomas tyrimas yra kompleksinio tyrimo apie kriminalinės justicijos recepciją visuomenėje dalis, kurio metu yra analizuojami profesinio diskurso apie baudžiamąją justiciją formavimo ypatumai, žiniasklaidos įtaka formuojant kriminalinės justicijos įvaizdį visuomenėje, politinių ideologijų kontekstas, formuojant baudžiamosios politikos principus).

DALYVIAI IR PROCEDŪRA

Buvo atliktos trys fokusuotos grupės, kurių dalyviai buvo kriminalinės justicijos ekspertai – profesionalai (pvz., teisininkai), eiliniai piliečiai (pvz., bendruomenės aktyvistai) ir „gerai informuoti“ asmenys (pvz., politikai, žurnalistai), kurie formuoja baudžiamosios politikos principus ir visuomenės požiūrį į ją. Grupės buvo išskiriamos remiantis sociologo A. Schutz'o aprašytu specifiniu epistemologiniu visuomenės stratifikacijos mechanizmu. Kiekvienoje grupėje dalyvavo po šešis asmenis.

REZULTATAI

Įtakos sferos sprendimų priėmimui	Ekspertai	Gerai informuoti piliečiai	„Žmonės iš gatvės“
Pareigūnų asmenybiniai ir sociodemografiniai veiksniai	<ul style="list-style-type: none"> Geranoriškumas Empatiškumas Pozityvumas Konflikto sprendimo įgūdžiai Tinkamas išsilavinimas ir žinios „Socialinė terpė“ (kilmė) Lytiš 	<ul style="list-style-type: none"> Kompetencija Sąžiningumas Atsakomybės jausmas Atsparumas išoriniam spaudimui Nešališkumas Objektyvumas Tinkamas išsilavinimas ir žinios Kasdienė darbo praktika ir patirtis 	<ul style="list-style-type: none"> Sąžiningumas „Kovotojas už teisybę“ „Idealistas“ Kompetencija Nepasidavimas išorės įtakai
Vertybinės nuostatos	<ul style="list-style-type: none"> Bendras gėrio ir blogio supratimas Žmogaus gyvybė Laisvė Turtas Teisminės valdžios viršenybė prieš kitas valdžias 	<ul style="list-style-type: none"> Stiprios moralinės vertybės 	<ul style="list-style-type: none"> Adekvačios bausmės nusikaltėliams Bausmės poveikio svarba Žalos aukai atlyginimas
Žiniasklaida	<ul style="list-style-type: none"> Žiniasklaidos tendencinga pozicija Komercinių interesų vyravimas Įstatymų apribojimai pateikti viešai išteisinio tyrimo medžiagą Specialistų nuomonės svarba 	<ul style="list-style-type: none"> Žiniasklaidos tendencinga informacija kriminaline tematika Vienpusiška, neigiama, į sensacijas orientuota informacija 	<ul style="list-style-type: none"> Tuščiažodžiavimas Arogancija Vienpusiška nuomonė Sunkumai gauti viešą objektyvią informaciją
Politika/politikai	<ul style="list-style-type: none"> Teisinių dokumentų derinimas su Europos Sąjungos direktyvomis Politikų teisinės kompetencijos stoka Bendradarbiavimo stoka Chaotiškas įstatymų priėmimas Politinės atsakomybės trūkumas 	<ul style="list-style-type: none"> Kriminalinės justicijos pasitelkimas politinės galios santykių kovoje Formali priklausomybė Politikų kompetencijos ir atsakomybės stoka priimant baudžiamuosius įstatymus 	<ul style="list-style-type: none"> Politikų kompetencijos stoka atliekant savo funkcijas Politikų viešojo ir privataus intereso neatskyrimas. Politiko išskirtinis statusas jų padarytų nusižengimų/nusikaltimų atžvilgiu
Kitos	<ul style="list-style-type: none"> Ekonominė krizė Nesutarimai tarp mokslininkų ir praktikų Skirtingos piliečių patirtys Brandžios visuomenės trūkumas Teisėjų izoliacija nuo visuomenės 	<ul style="list-style-type: none"> Kriminalinės justicijos konservatyvėjimas Griežtesnės bausmės Teisinis selektyvumas Visuomenės ir kriminalinės justicijos susvetimėjimas 	<ul style="list-style-type: none"> Lietuvos visuomenės brandumo, sąmoningumo trūkumas Visuomenės nepasitikėjimas Bendradarbiavimo stoka

IŠVADOS

Tyrimo rezultatai rodo, kad kriminalinės justicijos pareigūnams priimant sprendimus daro įtaką tiek vidiniai (pvz., asmenybės bruožai, patiriamos emocijos, vertybinės nuostatos), tiek ir išoriniai (pvz., žiniasklaidos formuojamas kriminalinės justicijos įvaizdis visuomenėje, politinių ideologijų kontekstas) veiksniai.

LITERATŪRA

- Hayes-Smith, R.M. & Levett, L.M. (2011). Jury's still out: How television and crime show viewing influences jurors' evaluations of evidence. *Applied Psychology in Criminal Justice*, 7(1), 29-46.
- Horowitz, I. A., Kerr, N. L., Park, E. S., & Gockel, C. (2006). Chaos in the courtroom reconsidered: Emotional bias and juror nullification. *Law and Human Behavior*, 30, 163-181.
- Schutz, Alfred., „The well-informed citizen.“ (1976) In: Schutz, Alfred. *Collected Papers. II: Studies in Social Theory.* Marinus Huijoff/The Hague.

*El. p.: ieva.labanauskaite@sf.vu.lt (Projekto administratorė)

Mokslinis standinis pranešimas parengtas pagal 2011–2014 m. įgyvendinamą projektą „Kriminalinės justicijos recepcija visuomenėje“ (Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-049). Projektas finansuojamas Europos socialinio fondo (ESF) lėšomis pagal 2007-2013 m. Žmoniškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 3 prioriteto „Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“ VP1.3.1-ŠMM-07-K priemonę „Parama mokslininkų ir kitų tyrėjų mokslinei veiklai“. Visuotinė dotacija.